

ПРАВО КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЛІСИ

Марина Троцька,

канд. юрид. наук,

асистентка кафедри публічного права

Полтавського юридичного інституту

Національного університету «Юридична академія України

ім. Ярослава Мудрого»

У статті аналізуються право комунальної власності на ліси, поняття «ліс» та його складові, з'ясовується їх взаємозв'язок між собою.

Ключові слова: право комунальної власності, право комунальної власності на ліси, ліс як об'єкт комунальної власності, поняття «ліс».

Одним із об'єктів навколишнього природного середовища є ліс. Ліси посідають важливе місце серед природних ресурсів. Вони є потужним природним регулятором водного балансу та клімату, виробниками кисню, надійним засобом охорони ґрунтів від ерозії, нейтралізації шкідливих впливів виробничих викидів у довкілля [1, с. 7].

Відповідно до положень Конституції України (ст. 142), законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97 (ст. 60), «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ (ст. 4), Лісового кодексу (далі – ЛК) України від 21.01.1994 р. № 3852 (ст. 9) ліси можуть перебувати у комунальній власності.

Метою цієї статті є дослідження права комунальної власності на ліси з вивченням відповідних нормативно-правових актів та доробку на науковому рівні, а також поняття «ліс».

Згідно із ст. 9 ЛК України у комунальній власності перебувають ліси в межах населених пунктів, крім лісів, що перебувають у державній або приватній власності, а також можуть перебувати й інші ліси, набуті або віднесені до об'єктів комунальної власності в установленому законом порядку. У частині 3 ЛК України відображаються положення, що стосуються суб'єктів цього права, а саме – право комунальної власності на ліси реалізується територіальними громадами безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування.

Що стосується об'єкта права комунальної власності на ліси, з урахуванням визначеної першої групи лісів, то в цьому випадку більшість все зрозуміло: ліси можуть перебувати в державній, комунальній і приватній власності (ч. 3 ст. 7 ЛК України). До комунальної власності відносяться ліси, які

не належать до державної та приватної власності, які перебувають у межах населених пунктів. З урахуванням положень ЛК України (наприклад, ст. 33 «Повноваження сільських, селищних, міських рад у сфері лісових відносин») можемо зробити висновок, що йдеться про ліси, які знаходяться в межах сіл, селищ і міст. Стосовно лісів, набутих або віднесених до об'єктів комунальної власності в установленому законом порядку, то таке формулювання є досить загальним і потребує деталізації та чіткості у формулюванні.

На сьогодні, крім ЛК України, не існує спеціальних нормативно-правових актів, які б регулювали питання щодо права комунальної власності на ліси. Хоча було розроблено проект закону України «Про ліси комунальної та приватної власності», який визначає діяльність відповідних органів державної влади та місцевого самоврядування щодо управління і контролю у сфері охорони, захисту, використання, відтворення та створення лісів в Україні, спрямований на виведення села з кризи, створення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування [2].

У проекті (у ЛК України не визначається поняття «право комунальної власності на ліси»), а тому згідно із Законом «Про місцеве самоврядування в Україні» (абзац 14 ч. 1 ст. 1) право комунальної власності на ліси – це право територіальної громади володіти, доцільно, економічно, ефективно користуватися та розпоряджатися на свій розсуд і в своїх інтересах лісами, що належать їй як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування. Аналіз зазначеного поняття свідчить, що його сутність розкривається через три правомочності: володіння, користування (доцільне, економічне, ефективне) та розпорядження (на свій розсуд і в своїх інтересах), які здійснюються відповідними територіальними громадами (як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування) щодо такого об'єкта, як ліс. Іншими словами, особливість права

комунальної власності на ліси полягає саме у його об'єкті, оскільки зміст права власності залишається незмінним як для комунальної, так і для державної та приватної власності; щодо суб'єктного складу, то суб'єктами права комунальної власності, у тому числі на природні ресурси, залишаються територіальні громади.

Відповідно до ДСТУ 3404-96 «Лісівництво: Терміни та визначення» ліс – це елемент географічного ландшафту, що складається із сукупності землі, дерев, що займають панівне положення, чагарників, надгрунтового покриву, тварин і мікроорганізмів, що у своєму розвитку взаємопов'язані, впливають одне на одного та на довкілля [3].

Звернувшись до норм ЛК України (ч. 1 ст. 1) можемо визначити, що ліс – це тип природних комплексів, у якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність із відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами й іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище.

З'ясовуючи складові цього поняття, можна дійти висновку, що ліс – це своєрідний комплекс взаємопов'язаних елементів рослинного, тваринного походження тощо, які мають органічну єдність, що полягає у взаємному впливі як один на одного, так і на довкілля. Щоб краще уявити собі, що являють собою елементи, зазначені у визначенні лісу, розглянемо їх поняття.

Природний комплекс – це сукупність взаємопов'язаних частин природних об'єктів, виділених із метою створення заповідної території [4, с. 7]. Природний комплекс – це система окремих природних об'єктів у їх екологічних взаємозв'язках [5]. Іншими словами, природний комплекс – це певна сукупність, система взаємопов'язаних елементів.

У лісі як природному комплексі переважають дерева (типова форма дерев'янистих рослин, що мають стовбур із деревини з листяною кроною [6]), чагарники (те саме, що кущі, або ландшафти, де домінуючою формою рослинності є кущі [7]) та трав'янисті рослини (життєва форма вищих рослин; вони мають листя та стебла, що відмирають наприкінці вегетаційного періоду на поверхні ґрунту [8]) з відповідними ґрунтами.

Згідно із Законом України «Про охорону земель» (абзац 5 ч. 2 ст. 1) ґрунт – це природно-історичне, органо-мінеральне тіло, що утворилося на поверхні земної кори й є осередком найбільшої концентрації поживних речовин, основою життя та розвитку людства завдяки найціннішій своїй властивості – родючості. У свою чергу, лісові ґрунти – це такі

ґрунти, де лісова рослинність виробила специфічні, характерні ознаки, не зникаючі ніколи або, принаймні, протягом тривалого часу, навіть після зведення лісу [9]. Тварини – це царство переважно багатоклітинних еукаріотичних (ядерних) організмів, основними ознаками яких є гетеротрофність (тобто споживання готових органічних речовин) та здатність активно рухатися [10]. Мікроорганізми – це дрібні організми, що мають різну будову та різноманітні біологічні властивості [11]. Крім того, у понятті «ліс» вказується і на інші компоненти природного походження, що знаходяться між собою у взаємозв'язку.

Таким чином, поняття «ліс» досить громіздке та включає в себе елементи, які також розглядаються як самостійні природні об'єкти: рослинний, тваринний світ. І якщо рослинний світ і ліс взаємопов'язані між собою, то щодо доцільності використання інших елементів у понятті «ліс» питання залишається відкритим.

Зокрема, на думку В. Попова, визначення лісу з використанням такого переліку складових є надто широким, схожим із визначенням поняття ландшафту [12, с. 16]. Він пропонував використовувати більш переконливе визначення лісу – як сукупність деревних і чагарникових рослин, пов'язаних із ґрунтом та атмосферою, сформульоване свого часу відомими спеціалістами лісового господарства [13, с. 69].

В. Горбовий вважає, що включення до визначення лісу землі, тварин і мікроорганізмів є безпідставним. Адже ці й інші природні компоненти (надра, вода) хоч і взаємопов'язані з лісами, але є самостійними предметами правового регулювання, незалежно від місця розташування мають свій режим, зумовлений їх природними властивостями та соціально-економічною роллю [14, с. 8]. Проте з цим твердженням не погоджується О. Чопик, який зазначає, що ліс є складним природним комплексом, який охоплює інші об'єкти навколишнього природного середовища: землю, надра, рослинність, тваринний світ. Кожен із них є окремим об'єктом правового регулювання, але саме їх комплексне поєднання утворює такий об'єкт, як ліс [15, с. 225].

С. Шершун визначає ліс як елемент географічного ландшафту, який складається із сукупності землі, дерев, що переважають чагарники, тварин, мікроорганізмів, інших природних компонентів, які у своєму розвитку біологічно взаємопов'язані, впливають один на одного і на довкілля [16, с. 8]. У свою чергу, О. Крассов пропонує визначення лісу як сукупності низки його природних елементів, окрім землі, так зване юридичне поняття лісу, що не збігається з його біологічними поняттями [17, с. 327–352].

Аналіз перелічених точок зору свідчить, що одні науковці є прихильниками включення до поняття «ліс» інших природних ресурсів, які мають самостійний режим правового регулювання, а інші – пропонують конкретизувати поняття лісу, зосередившись на тих складових, через які розкривається сутність цього об'єкта. Безумовно, всі природні об'єкти взаємопов'язані між собою та здійснюють вплив на довкілля, але при визначенні того чи іншого природного ресурсу необхідно використовувати саме ті елементи, які розкривають його основні характеристики. У зв'язку з цим необхідно розробити таке визначення на науковому рівні, яке б ввібрало сутнісні критерії поняття «ліс» і стало основою законодавчого визначення даного об'єкта.

Щодо права комунальної власності на ліси, то не можна не погодитися з тим, що модель правової регламентації відносин комунальної власності на ліси в Україні є недостатньо відпрацьованою, потребує подальшого теоретичного обґрунтування та вирішення низки колізій [18]. Необхідно деталізувати положення ЛК України у сфері врегулювання зазначеного права з метою більш чіткого розуміння того, що собою представляє право комунальної власності на ліси, які саме ліси відносяться до комунальної власності.

Література

1. Тарасенко Л. Ліс як об'єкт права власності // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://rpravogromady.org.ua/lis_vlasnosti/.
2. Проект закону України «Про ліси комунальної та приватної власності» (реєстраційний № 8599 від 15.12.2005 р.) // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2005_12_15/JD6MV00A.html#.
3. Лісівничо-таксаційні ознаки деревостану // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://куга>

tor.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=259:kursova
va stanu 2009&catid=9&Itemid=111&limitstart=0.

- 0 4. Гетьман А. П. Екологічне право України. – Х., 2009. – 328 с.
- 1 5. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Природний_комплекс.
- 2 6. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/%C4%E5%F0%E5%E2%E8%E8%F1%F2%FB%E5_%F0%E0%F1%F2%_E5%ED%E8%FF.
- 5 9. Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза И. А. Ефрона // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://dic.academic.ru/dic.nsf/brokgauz_efron/60855/Лесные_грунты.
- 6 10. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Тварини>.
- 7 11. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_medicine/18817/Микроорганизмы.
- 8 12. Попов В. К. Екологічне право України. – Х., 2001. – 480 с.
- 9 13. Морозов Г. Ф. Избранные труды: В 3 т. – М., 1970. – Т. 1. – 559 с.
- 10 14. Горбовой В. Ф. Предмет и система советского лесного права. – Красноярск, 1984. – 144 с.
- 11 15. Чопик О. Поняття лісу як об'єкта правового регулювання // Вісник Львівського університету: Сер. юридична. – 2010. – Вип. 50. – С. 224–229.
- 12 16. Шерушун С. М. Еколого-правове регулювання лісокористування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2005. – 20 с.
- 13 17. Крассов О. И. Право лесохозяйственного зем. лепользования // Советское государство и право. – 1980. – № 7. – С. 327–352.
- 14 18. Завгородня В. М. Проблеми формування юридичної конструкції права власності на ліси в Україні // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pvuabs/texts/2008_1/1.4.1.pdf.

Communal property right on woods is examined. The type of woods being in communal property with citation of rules of legislation is analyzed. The notion of a wood and its components are scrutinized. Their interconnection is clarified.

В. стаття аналізується право комунальної собственности на леса, понятие «лес» и его составляющие, выясняется их взаимосвязь между собой.

